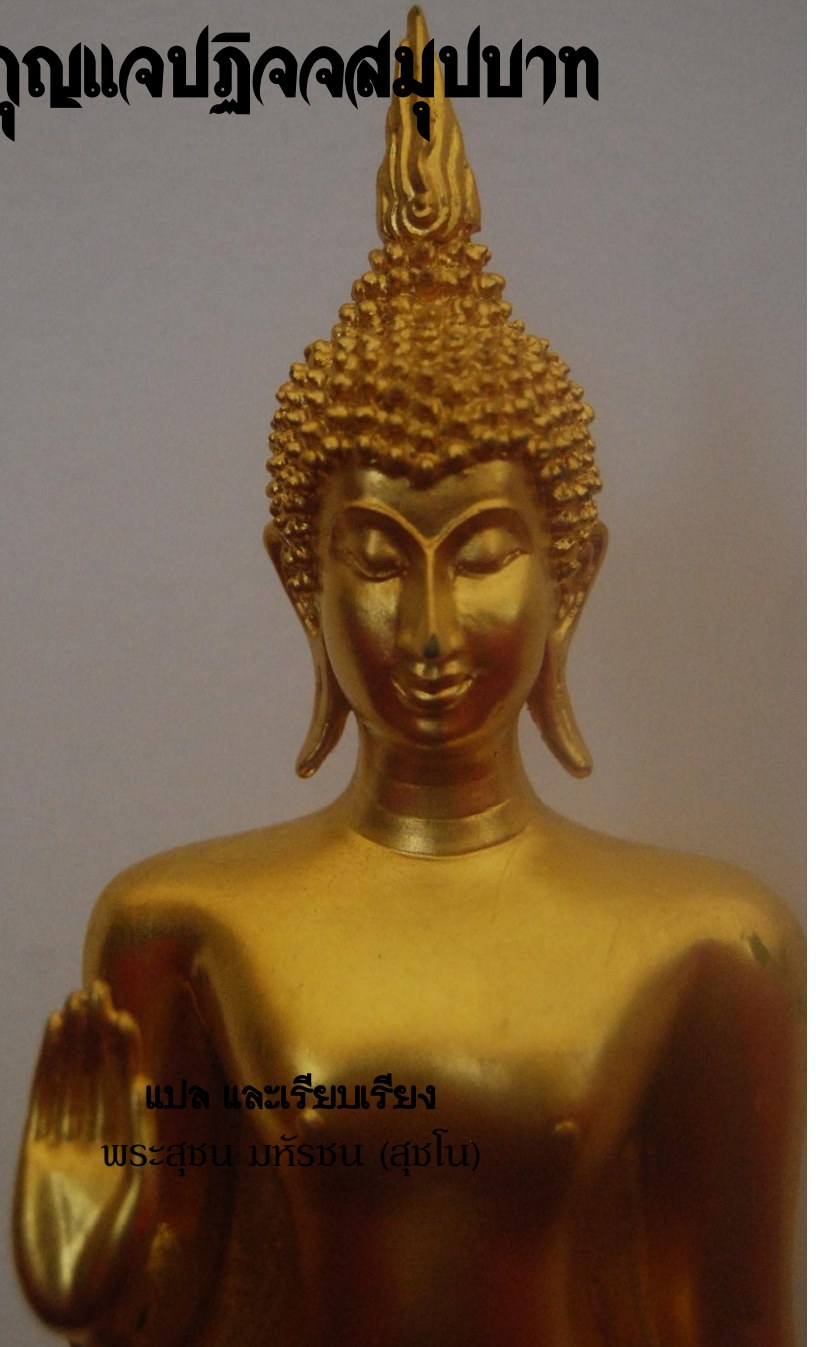

กุณฑลแปดรูปนาค

แปด และเรียบเรียง
พระสุชน มัทธิพน (สุชน)

กุญแจปฎิบัติสมุปบาท

บรรยายเป็นภาษาพม่าโดย อัครกะมหาบัณฑิต อุ วิมล
แปลจากพม่าเป็นภาษาเนปาลโดย พระภิกษุชฎิล
แปลและ เรียบเรียงโดย พระสุชน สุชน (มหัรรชน)

พิมพ์ครั้งที่ ๑

พุทธศักราช ๒๕๔๘

คริสตศักราช ๒๐๐๕

พิมพ์โดย สมาคมชาวพุทธไทย-เนปาล

กรุงเทพฯ ๑๐๑๖๐

คำนำ

**“ผู้ใดเห็นปฏิจสุมุปบาท ผู้นั้นเห็นธรรม
ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นปฏิจสุมุปบาท”**

คำว่า ธรรม พระพุทธดำรัสประโยคนี (ม.ม. ๑๒/๑๔๖/
๑๕๕) หมายถึงปฏิจสุมุปบาทธรรม ซึ่งแปลว่าธรรมที่เกิดขึ้น
เพราะอาศัยปัจจัย หรือ เกิดขึ้นร่วมกัน โดยอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่ใช่
ต่างฝ่ายต่างเกิดขึ้นด้วยตัวเองโดดๆ การเข้าใจเรื่องปฏิจสุมุปบาท
ธรรมนั้นก็คือ เข้าใจโลก เข้าใจสภาวะที่แท้จริงของโลกว่า อนิจจัง
เปลี่ยนแปลง เป็นทุกข์ และไม่เป็นของตน หรือ เข้าใจทุกข์ และ
สาเหตุของทุกข์ เมื่อใดเห็นตามความเป็นจริงของธรรมชาติอย่าง
มันเป็น เมื่อนั้นเรียกว่า บรรลุธรรม บรรลุพุทธภาวะ หรือ เห็น
พระพุทธเจ้า อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระวัคคลีว่า “ผู้ใดเห็น
ธรรม ผู้นั้นเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม” (ถ.ข. ๑๓/
๒๑๖/๑๔๖)

เพราะฉะนั้นการศึกษาปฏิจสุมุปบาทธรรม หรือ เรียก
อีกอย่างหนึ่งว่ามัชฌิมเทศนา ถือว่าเป็นการศึกษาหลักธรรมที่สำคัญ

ในทางพระพุทธศาสนา จึงมีการศึกษาเรื่องนี้แพร่ไปอย่างกว้างขวาง
ในหมู่ชาวพุทธและผู้สนใจ

การศึกษาปฏิบัติสมุปบาทสามารถแบ่งได้เป็นสองแบบ
แบบที่หนึ่งตามหลักพระอภิธรรม และแบบที่สองตามพระสูตร
นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาถือว่าการศึกษาแบบพระสูตรเหมือน
การศึกษาเรื่ององุ่น และการศึกษาแบบพระอภิธรรมเปรียบเหมือน
การศึกษาธาตุแห่งองุ่น แต่ไม่ว่าจะเป็นทางใดก็ตามจุดมุ่งหมายของ
การศึกษา ก็ เพื่อให้เข้าใจเรื่องสภาวะที่แท้จริงของทุกสิ่งทุกอย่าง
นั่นเอง

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายตามแบบพระอภิธรรม โดย
มีพระอัครมหาบัณฑิต อุ วิมลละ เป็นผู้บรรยาย และรวบรวมไว้เป็น
ภาษาพม่า ต่อมาท่านอาจารย์พระภิกษุชฎิล ชาวเนปาลที่ได้ศึกษาและ
อบรม ณ ประเทศพม่า ท่านนำเอาเล่มนี้เป็นแนวทางในการบรรยาย
ธรรม ต่อมาท่านได้แปลเป็นภาษาเนปาล เพื่อเป็นเอกสารสำหรับ
ผู้สนใจศึกษา และอ่านเพิ่มเติมภายหลัง และได้ตีพิมพ์ไว้โดยมีชื่อว่า
“หลักปฏิบัติสมุปบาทและสติปัญญาฐานกรรมฐาน” เมื่อท่านมาเยือน
ประเทศไทยเป็นเวลาประมาณ ๓ เดือน ท่านได้ใช้หนังสือเล่มนี้เป็น
ฐานในการบรรยายธรรมให้ญาติโยมฟัง แต่เนื่องจากว่าชาวพุทธ
เนปาลที่อาศัยอยู่ตามที่ต่างๆในประเทศไทย ไม่สันหัดในการอ่าน

ภาษาเนปาล จึงเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาพระธรรมอย่างที่ต้องการ เพราะฉะนั้น อาตมภาพได้แปลหนังสือฉบับดังกล่าวเป็นภาษาไทย เพื่อสนองความประสงค์ของญาติโยมอย่างที่ได้จำนงความประสงค์ มา และเพื่อให้เป็นคู่มือการศึกษาและเข้าใจหลักธรรมอีกเล่มหนึ่ง อาตมภาพก็ได้กระทำอย่างเต็มกำลัง

เนื่องจากว่าความรู้อันน้อยนิดของอาตมภาพทั้งทางด้าน หลักธรรม และภาษาไทย จำเป็นต้องยืมความรู้ของผู้รู้เป็นฐานในการแปล โดยเหตุนี้ อาตมภาพจึงได้รวบรวมคำแปลจากหนังสือที่เกี่ยวข้องดังที่ปรากฏรายชื่อหนังสือท้ายเล่มนี้ การแปลครั้งนี้อาตมภาพได้เพิ่มเติมข้อมูลจากเดิมที่มีอยู่ เพื่อให้เข้าใจง่ายสำหรับผู้เริ่มแรกศึกษา เช่น ความหมายปฎิจจสมุปบาท, พระพุทธดำรัสบางบท และพร้อมกับพระสูตรสำคัญบางพระสูตรที่เกี่ยวกับปฎิจจสมุปบาท และมหาสติปัฏฐานสูตรด้วย เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้ทางด้านนี้ให้มากขึ้น และเป็นการศึกษาธรรมจากคัมภีร์อีกทางหนึ่ง

สุดท้ายนี้ กระผมขอบพระคุณหลวงพ่อสมเด็จพระมหา รัชมังคลาจารย์ ที่ให้โอกาสทางการศึกษา และพักอาศัยในประเทศไทย พร้อมได้ให้คำแนะนำสั่งสอน และสนับสนุนด้านการศึกษาเล่าเรียน ตลอดถึงปัจจัยสี่ และขอบคุณโยมอภิรามณ ดำรงศรี ที่อุทิศหาเสียเวลาอันมีค่ามาช่วยเขียนรูปปฎิจจสมุปบาทให้ พร้อมกันนั้นขอ

ทุกๆท่าน ที่ได้มีส่วนร่วมในการนี้และแสวงประโยชน์จากหนังสือฉบับนี้ ขอให้อนุโมทนาในกุศลบุญครั้งนี้โดยทั่วกัน

กุศลบุญใดอันพึงได้พึงมีจากการแปลครั้งนี้ ขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา และขอให้ท่านผู้ใฝ่ธรรมจงมีแต่ความสุขสำราญปราศจาก โรค ภัย ไข้เจ็บ ตลอดจนหน้าที่การงานให้รุ่งเรืองปราศจากภัยวิบัติ อันตรายใด ๆ และให้ได้ดวงตาเห็นธรรม พ้นจากทุกข์ทั้งปวงเถิด สำหรับข้อผิดพลาดและข้อบกพร่อง ผู้แปลและเรียบเรียงขอรับไว้แต่ผู้เดียว ขอให้ผู้รู้ได้กรุณาทักท้วงแก้ไขด้วย

“ความเป็นอยู่แม้เพียงขณะเดียว ของผู้เห็นพระธรรม (นิพพาน)
ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ของผู้ไม่เห็นพระธรรม”

พระธรรมบท, สหัสสวารค ๑๕

พระสุชน สุชน

วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กทม 10160

๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
๑. ปฏิจิมมุขปาถจากพระโอบฐ์	๘
๒. ปฏิจิมมุขปาถจักกะ	๑๒
๓. ปฏิจิมมุขปาถกับโลกภายนอก	๑๗
๔. ปฏิจิมมุขปาถโดย อนุโลมเทศนา	๑๕
๕. ปฏิจิมมุขปาถโดยปฏิโลมเทศนา	๒๐
๖. ทวาทสาการแห่งปฏิจิมมุขปาถ	๒๑
๗. ความหมายของปฏิจิมมุขปาถ	๒๒
๘. วิปัสสนากรรมฐาน	๓๒
๙. พระสูตรเกี่ยวกับปฏิจิมมุขปาถ	
๙.๑. เทศนาสูตร	๔๒
๙.๒. วิภังคสูตร	๔๓
๙.๓. ปฏิปทาสูตร	๔๖
๙.๔. มหาสติปัฏฐานสูตร	๔๗
๑๐. เอกสารประกอบ	๕๑
๑๑. ประวัติ	

ปฏิจสุมุปบาทจากพระโษษฐ

“ตถาคตทั้งหลาย
จะอุบัติหรือไมก็ตาม
ธาต (หลัก) นั้น ก็ยังคงมีอยู่
เป็นธรรมฐิติ เป็นธรรมนิยาม
คือ หลักอัทปปัจจยตา
ตถาคตตรัสรู้
เข้าถึงหลักนั้นแล้ว จึงบอก แสดง
วางเป็นแบบ ตั้งเป็นหลัก เปิดเผย แจกแจง
ทำให้เข้าใจง่าย และจึงตรัสว่า

“จงดูสิ”

เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร สังขารเป็นปัจจัย...จึงมี ฯลฯ
ภิกษุทั้งหลาย

ตถตา (ภาวะที่เป็นอย่างนั้น)
อวิตถตา (ภาวะที่ไม่คลาดเคลื่อนไปได้)
อนัญญถตา (ภาวะที่ไม่เป็นอย่างอื่น) คือ
หลักอัทปปัจจยตา ดังกล่าวมานี้ แล เรียกว่า

“ปฏิจสุมุปบาท”

ค.น. ๑๖/๖๑/๓๐ (พระธรรมปิฎก, พุทธธรรม หน้า 79)

ปฏิจกษมุขปาโทติ ปจจยชมุมา เวทิตพพา.
ปฏิจกษมุขปพนา ชมุมาติ เตหิ เตหิ
ปจจयेหิ นิมพตตชมุมาฯ

ปฏิจกษมุขปาท คือ เหตุอาศัยเกิดแห่งผล เป็นธรรมอันเป็น
ปัจจัย และธรรมที่อาศัยเกิดขึ้น คือ ธรรมที่เกิดขึ้นจากปัจจัยนั้น

วิสุทธิมรรค ๒๑๖๓

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เกิดขึ้นอาศัยเหตุเป็น
ไฉน ชรามรณะย่อมเกิดขึ้นอาศัยเหตุ
อวิชชา ย่อมเกิดขึ้นอาศัยเหตุ
ส.น. ๑๖/๔๑/๓๐

ปฏิเสธสมุปบาท

ปฏิเสธสมุปบาท: ปฏิเสธ แปลว่า อาศัย, อุปาทะ แปลว่า เกิดขึ้น, ส + อุปาทะ แปลว่า เกิดขึ้นพร้อม, ดังนั้น “ปฏิเสธสมุปบาท” หมายถึง อาศัยเกิดขึ้นพร้อมกัน หรือ อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น เช่น สังขารเกิดเพราะอาศัยอวิชชา วิญญาณเกิดเพราะอาศัยสังขาร นามรูปเกิดเพราะอาศัยวิญญาณ เป็นต้น

ปฏิเสธสมุปบาทเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงในรูปแบบของกฎธรรมชาติ หรือ หลักความจริงที่มีอยู่โดยธรรมดา ซึ่งไม่เกี่ยวกับการอุปบัติของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ ธรรมนิยามสูตรว่า “ตถาคตทั้งหลาย จะอุปบัติหรือไม่ก็ตาม ชาตุนั้นก็ยังมีคงมีอยู่ เป็นธรรมลัทธิ เป็นธรรมนิยามคือ หลัก อิทัปปัจจยตา หรือ เรียกว่าปฏิเสธสมุปบาทธรรมนั่นเอง

ปฏิเสธสมุปบาท เป็นธรรมที่ละเอียดลึกซึ้ง แต่ละบท แต่ละฐาน แต่ละองค์ธรรมของปฏิเสธสมุปบาทนั้นมีเนื้อความที่กว้างขวาง สลับซับซ้อนมาก เพราะฉะนั้นต้องทำความเข้าใจในเรื่องนี้ให้ดี ไมอย่างนั้นจะนำมิจฉาทิภูฏิสฺสเฝงเข้ามา อย่างที่พระอานนทคิดว่าตนเอง เข้าใจปฏิเสธสมุปบาทอย่างดี และดีใจ เกิดโสมนัส แต่เมื่อพระพุทธองค์ ทรงทราบ แล้วตรัสกับพระอานนทว่า อย่ากล่าวเช่นนั้นเลย อานนทปฏิเสธสมุปบาทธรรมเป็นธรรมที่ลึกซึ้ง และยากแก่การเข้าใจ เนื่องจากว่า

เป็นธรรมที่อาศัยซึ่งกันและกันเกิด ปัจจัยการทั้ง ๑๒ องค์นั้นแต่ละองค์ เป็นทั้งปัจจัยสมุปบาท และปัจจัยสมุปบันนธรรมด้วย คือ สิ่งใดเป็นเหตุ สิ่งนั้นก็เป็ผลในตัวมันเอง

ปัจจัยสมุปบาทมีสองวาระสายสมุทัย กับสายนิโรธ ด้วยกัน
ปัจจัยสมุปบาทธรรม สายสมุทัยวาระ คือ เป็นปัจจัยให้เกิด หรือสิ่งนี้มีสิ่ง นี้จึงมี ซึ่งเริ่มต้นด้วยอวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัยให้ เกิดวิญญาณ ฯลฯ เป็นต้น อวิชชา คือความไม่รู้ตามความเป็นจริงใน สังขาร หรืออริยสัจจะ ๔ เป็นเหตุให้สังขารเกิดขึ้น สังขารคือทำพร้อม ทำต่อเนื่อง ประุ่งแต่ง หรือ ประุ่งแต่งเสมอ เราตรวจดูที่เราเราคิดอะไร ชั่ว ก็ตาม ดีก็ตาม หรือเราตั้งใจกำหนดอารมณ์ให้แน่นอน ความรู้สึกซึ่ง เรียกว่าวิญญาณก็เกิดขึ้น จึงสังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ คือรับรู้ ความรู้สึกก็เกิดต่อเนื่องกันไปถ้าไม่มีสังขาร คือนึกคิด ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศ และธาตุรู้ถึงมีประจำอยู่ แต่ไม่ทำงานอะไรก็สงบอยู่ เหมือน ดั่งคนนอนหลับ วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป เมื่อมีวิญญาณเกิดขึ้น สืบมาจากสังขารนาม คือ เวทนา สัญญา สังขาร ซึ่งต่อเนื่องกับ วิญญาณ และรูปคือร่างกายที่มีประจำอยู่ก็พร้อมกันทำหน้าที่ นามรูป เป็นปัจจัยให้เกิดอายตนะ ๖ เมื่อนามรูปเตรียมพร้อมที่จะทำหน้าที่ อายตนะทั้ง ๖ ก็ทำหน้าที่ทีเดียว คือ ตา ก็มีหน้าที่เห็น หู - ก็มีหน้าที่ได้ ยิน จมูกก็มีหน้าที่ได้กลิ่น ลิ้น ก็มีหน้าที่ลิ้น กาย ก็มีหน้าที่ถูกต้อง มนะ (ใจ) ก็มีหน้าที่นึกคิดประกอบกันไป อายตนะ ๖ เป็นปัจจัยให้เกิด

ผัสสะ เมื่อนามรูปเตรียมพร้อมเป็นปัจจัยให้เกิดอายตนะภายใน ๖ ต่อกับ
อายตนะภายนอก ๖ ดังนี้ ก็เป็นปัจจัยให้เกิด ผัสสะคือความกระทบหรือ
สัมผัส ความกระทบพร้อม ผัสสะเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา เวทนานั้นอาจ
สุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่ใช่ทุกข์ไม่ใช่สุขบ้าง เวทนาเป็นปัจจัยให้เกิดตัณหา
ในปฏิจัสสมุปบาทเวทนาเป็นปัจจัยให้เกิดตัณหา เพราะสืบเนื่องมาจาก
อวิชชาหมายถึงเวทนาที่เกิดแก่ปุถุชน คือหากสุขเวทนาเกิดขึ้นก็ต้องการ
ได้ ทุกขเวทนาเกิดขึ้นก็ต้องการเสีย ไม่ใช่ทุกข์ไม่ใช่สุขเกิดขึ้นก็หลงไม่รู้
ตามความเป็นจริง จึงเกิดความรำคาญ เวทนาจึงเป็นปัจจัยให้เกิดตัณหา
ตัณหาเป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทาน ตัณหาที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ใช่เกิดแล้วคงที่อยู่
เสมอ เกิดขึ้นชั่วขณะแล้วก็ดับ แต่ไม่ดับสูญไปหมดทีเดียว เพราะมี
อุปาทาน ความยึดถือต่อเนื่องจากตัณหา เพราะฉะนั้น ตัณหาเป็นปัจจัย
ให้เกิดอุปาทานความยึดถือ อุปาทานเป็นปัจจัยให้เกิดภพ เพราะความ
ยึดถือนั้นแหละจึงเกิด ภพ คือตัวเป็น ความเป็น ยึดถืออย่างไร ภพคือตัว
เป็นหรือความเป็น ก็เป็นอย่างนั้นตาม เหมือนเช่นมือเรามีอยู่ แต่เราไม่
ยึดอะไร ก็เป็นมืออยู่เฉย ๆ ไม่ติดกับอะไร แต่ถ้าเราไปยึดสิ่งใดเข้า
ความติดกับสิ่งนั้นก็เกิดขึ้น จึงอุปาทานเป็นปัจจัยให้เกิดภพ ภพก็คือ
กามภพ รูปภพ และ อรูปภพ ภพเป็นปัจจัยให้เกิดชาติ ชาติ คือเกิด
เป็นโน่น เป็นนี่ เป็นนั่น เช่นเป็นคนชาตินี้ ชาตินั้น เป็นชาย เป็นหญิง
เป็นเศรษฐี เป็นคนจนเป็นต้น เป็นไปต่าง ๆ เมื่อเกิดขึ้นมาแล้วก็ต้อง
เสื่อมไปเป็นธรรมดา จึงชาติเป็นปัจจัยให้เกิดชรา มรณะ ๆ ล ๆ ความเสื่อม
ของสังขาร เรียกว่าชรา หรือแก่ลง และสุดท้ายก็สิ้นสุด เพราะฉะนั้น

ชาติ จึงเป็นปัจจัยให้เกิด ชรามรณะ และเกิด โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ
โทมนัสสะอุปายาสะ **ด้วยนี่เป็นสายสมุทัย คือ สายเกิด**

เมื่อท่านผู้บำเพ็ญเพียร ได้บำเพ็ญเพียรไปจนเห็นแจ้ง รู้จัก
อวิชชาตามเป็นจริง อวิชชา ความไม่รู้ก็ดับ วิชชาที่ตรงกันข้ามก็เกิด
เหมือนดั่งมืดกับสว่าง อวิชชาเปรียบเหมือนมืด วิชชาเหมือนสว่าง เมื่อ
วิชชาเกิดขึ้น ความมืดก็ดับไป เมื่อดับอวิชชาเพราะรู้แจ้ง เห็นตามเป็น
จริงแล้ว ทุกอย่างก็รู้ตามความเป็นจริงหมด ไม่ต้องนึกต้องคิดที่เป็น
สังขารอันปรุงแต่งภพชาติต่อไป เพราะเห็นตามความเป็นจริงสังขาร
สังขาร คือปรุงแต่งก็ดับลง เมื่อดับสังขารก็ดับวิญญานอันสืบมาจาก
อวิชชา เมื่อดับวิญญานนามรูปก็ดับเป็นลำดับไปจนถึงดับภพ ชาติ ชรา
มรณะ โสกะปริเทวะ ทุกขะโทมนัสสะอุปายาสะ **นี่เป็นสายนิโรธ คือ
ความดับของปฏิจจสมุปบาท**

สายสมุทัยวาร คือทุกข์ กับสมุทัย และ สายนิโรธวาร คือ
นิโรธกับมรรคอีกสายหนึ่งเป็นคู่กัน ถ้าดับสายสมุทัย คือดับอวิชชา ฯลฯ
เป็นต้น เพราะวิชชาเกิดขึ้น และก็ดับต่อกัน ไปโดยลำดับ แต่ว่าธาตุไม่รู้
กับธาตุรู้ที่รวมกัน และอายตนะ ๖ วิญญาน ผัสสะ เวทนา และสังขาร
คือ กาย วชิ และ จิตตสังขาร ยังคงมีอยู่กว่าจะถึงที่สุด เพราะสืบเนื่องมา
แต่กรรมเก่า เพราะฉะนั้นพระอรหันต์แม้ดับอวิชชาแล้ว แต่ก็ยังเป็นอยู่
ไปปินิตบาตก็ได้ เพราะนั่นเป็นเรื่องของสรีรยนต์ ไม่ใช่บุญ ไม่ใช่บาป
แต่ส่วนคนสามัญ

อวิชชาเป็นต้นเดิมมีอยู่ จึงเป็นปัจจัยให้เกิดสังขารปรุงแต่ง
ปรุงแต่งก็ปรุงแต่งชั่วบ้างดีบ้าง ปรุงแต่งอเนกชะบ้าง แล้วก็เกิดภพ นี้ว่า
ข้ามไปทีเดียว ถ้าไม่ข้ามก็เกิดสังขาร เกิดวิญญาน แล้วก็เกิดนามรูป
ดังที่แสดงมาแล้ว นี่เป็นสายสมุทัย ว่าถึงสายนิโรธซ้ำอีกก็คือ ท่านผู้รู้
ตามความเป็นจริง คือดับอวิชชาได้ ดังพระบาลีว่า **อวิชชา วิหตา อวิชชา**
ท่านกำจัดเสียได้ วิชชา อุปปนฺนา วิชชาเกิดขึ้น **ตโม วิหโต** ความมืด
ท่านกำจัดเสียได้ **อาโลโก อุปปนฺโน** แสงสว่างเกิดขึ้น นี่เป็นสายนิโรธ

สุกฺริ สาธุณา สาธุ

ความดี อันคนดีทำง่าย

สาธุ ปาเปเน ทุกฺกริ

ความดีอันคนชั่วทำยาก

วิ.ภูต. ๗/๑๕๕. ๗.๑. ๒๕/๑๖๗

๖. วัฏฏะ ๓	วัฏฏะ ๓ หรือ กิเลสวัฏฏะ	๓
	กรรมจักร	๒
	วิบากวัฏฏะ	๘
๗. กาล ๓	๑. อดีตกาลที่ผ่านไปแล้ว	
	๒. ความเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องในปัจจุบัน	
	๓. สิ่งที่จะเป็นไปในอนาคต	
๘. อากาโร ๒๐	๑. อดีตเหตุ ๕ ประการ	
	อวิชชา สังขาร ตัณหา อุปาทาน ภพ	
	๒. ปัจจุบันผล ๕ ประการ (ชาติ ชรามรณะ)	
	วิญญาน นามรูป สพายตนะ ผัสสะ เวทนา	
	๓. ปัจจุบันเหตุ ๕ ประการ	
	อวิชชา สังขาร ตัณหา อุปาทาน ภพ	
	๔. อนาคตผล ๕ ประการ(ชาติ ชรามรณะ)	
	วิญญาน นามรูป สพายตนะ ผัสสะ เวทนา	

ปฏิจจสมุปบาท โดยอนุโลมเทศนา

อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา	อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ	สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญฺญาณ
วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ	วิญฺญาณเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป
นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ	นามรูปเป็นปัจจัยให้เกิดสฬายตนะ
สฬายตนปจฺจยา ผสฺโส	สฬายตนะเป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ
ผสฺสปจฺจยา เวทนา	ผัสสะเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา
เวทนาปจฺจยา ตณฺหา	เวทนาเป็นปัจจัยให้เกิดตณฺหา
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ	ตณฺหาเป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทาน
อุปาทานปจฺจยา ภโว	อุปาทานเป็นปัจจัยให้เกิดภพ
ภวปจฺจยา ชาติ	ภพเป็นปัจจัยให้เกิดชาติ
ชาติปจฺจยา ชรามรณํ	ชาติเป็นปัจจัยให้เกิดชรามรณะ

โสภปริเทวทุกขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ

ความโศก ความคร่ำครวญ ทุกข์ โทมนัส และความคับแค้นใจ จึงมีพร้อม

แอมเมตฺสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺภวโ โหติ ฯ

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งปวงนี้ จึงมีได้ด้วยประการฉะนี้

ทวาทสการ (อาการ ๑๒) แห่งปฏิจจสมุปบาท

อวิชชา	ความไม่รู้
สังขาร	สภาพที่ปรุงแต่ง
วิญญาน	ความรู้แจ้งอารมณ์
นามรูป	นาม และ รูป
สฬายตนะ	อายตนะ ๖ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย และ ใจ)
ผัสสะ	ความกระทบ, ความประจวบ
เวทนา	ความเสวยอารมณ์
ตัณหา	ความทะยานอยาก
อุปาทาน	ความยึดมั่น
ภว	ภาวะชีวิต
ชาติ	ความเกิด
ชรา	ความแก่
มรณะ	ความตาย

ความหมายของปฏิจจสมุปบาท

อวิชชา คือ ความไม่รู้

ความไม่รู้แห่งอริยสัจจะ ๔ อริยสัจจะ ๔ คือ อะไรบ้าง

๑. ทุกขอริยสัจ	ความจริงคือทุกข์
๒. ทุกขสมุททยอริยสัจ	สาเหตุของทุกข์
๓. ทุกขนิโรธอริยสัจ	การดับทุกข์
๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ	วิธีทางแห่งดับทุกข์

ข้อนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อริยมรรคมีองค์ ๘
อริยะ คือ อันประเสริฐ / มรรค คือ หนทาง, หรือ ทาง
มรรคมีองค์ ๘ หรือ ทางแห่งอันประเสริฐมี ๘ ดังนี้

ศีล	สัมมาวาจา	เจรจาชอบ คือวจีสุจริต	๔
	สัมมากัมมันตะ	กระทำชอบ คือกายสุจริต	๓
	สัมมาอาชีวะ	เลี้ยงชีพชอบ คือเว้นมิจฉาชีพ	๕
สมาธิ	สัมมาวายามะ	พยายามชอบ คือสัมมัปปธาน	๔
	สัมมาสติ	ระลึกรู้ชอบ คือสติปัญญาน	๔
	สัมมาสมาธิ	ตั้งจิตมั่นชอบ คือฉภาณ	๔
ปัญญา	สัมมาทิฏฐิ	เห็นชอบ คือความรู้้อริยสัจ	๔
	สัมมาสังกัปปะ	ดำริชอบ ในการเข้าใจขั้น ตามไตรลักษณ์	๕

การปฏิบัติตามมรรคมีองค์ ๘ หรือถ้ามรรคมีองค์ ๘
เป็นหลักในการดำเนินชีวิต เรียกว่า ธรรมเป็นสรณะของเราทุกคน และ
เรียกได้ด้วยตนเองว่า ฆมมึ สรณึ คจฺณามิ ฯ

สังขารมี ๓ ประการ

๑. ปุญญาภิสังขาร ปุญญาภิสังขารเป็นเหตุให้เกิดสุคติโลก
๒. อปุญญาภิสังขาร อปุญญาภิสังขารเป็นเหตุให้เกิดทุคติโลก
๓. อาเนญชาภิสังขาร อาเนญชาภิสังขารเป็นเหตุให้พรหมคติเกิด
 สังขารของเราเป็นต้นเหตุที่ทำให้ สุคติ ทุคติ และพรหมคติ
 เกิดขึ้น ไม่ใช่เพราะบุคคลอื่นแต่อย่างใด
 อีกอย่างหนึ่ง สังขารมี ๓ ประการ คือ กายสังขาร วชิสังขาร และ
 จิตตสังขาร

วิญญาณ หรือ จิต, ความเข้าใจ

วิญญาณคือ รับรู้อารมณ์ที่เกิดขึ้นตามประสาทสัมผัสทั้ง ๖ คือ
ตา หู จมูก ลิ้น กาย และ ใจ มีความสัมพันธ์กับ ๔ ประการ คือ

- ๑) กรรม ๒) จิตตะ ๓) อาหาร และ ๔) ฤดู

ฤดูเป็นเหตุให้เกิด อาหาร, จากอาหารเป็นจิตตะ และจากจิต
ตะกรรมเกิดขึ้น การรับรู้อารมณ์โดยประสาททั้ง ๖ มีสองวิธี คือ การรับรู้
ในวิถี (วิถีวิญญาณ) และ การรับรู้ได้วิถี (ภวังควิญญาณ)

นามรูป (จิต และร่างกาย) คือ เบญจขันธ์

รูป รูปขันธ์ สภาวะของรูปคือร้อน และเย็น

เจตสิก	{	เวทนาขันธ์	คือเข้าใจความรู้สึกดี และไม่ดี
		สัญญาขันธ์	สภาวะของสัญญาคือรู้, จำได้
		สังขารขันธ์	คือ ปรงแต่งและการเปลี่ยนแปลง

จิต วิญญาณชั้น ๓ สภาวะของวิญญาณคือ รู้, เข้าใจ

รูปธาตุ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม วรรณ กลิ่น รส โผฏฐัพพะ

อัญญาธาตุ . ดิน น้ำ ลม ไฟ สี กลิ่น รส และพลัง

นามธาตุ คือ นามมี ๔ ประการ คือ ฤค อาหาร จิต และกรรม

องค์ประกอบทั้ง ๑๒ ประการ คือ รูปธาตุ ๘ และนามธาตุ

๔ ร่วมกันเรียกว่านามรูป หรือ จิตกับร่างกาย

สภาพัตนะ

สภาพัตนะหมายถึงอินทรีย์ ๖ หรือ ปสาทะ ๖, หรือ ทวาร ๖ และ อายตนะ ๖ อายตนะ มี สองอย่าง คือ ๑. อายตนะภายใน หมายถึง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และ ใจ ๒. อายตนะภายนอก หมายถึง รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และธรรม

วิญญาณที่เกิดขึ้นนั้นคือ จักขุวิญญาณ, โสตวิญญาณ, ฆานวิญญาณ, ชิวหาวิญญาณ, กายวิญญาณ และมโนวิญญาณ

อายตนะภายใน ๖ และอายตนะภายนอก ๖ รวมเป็น ๑๒ เรียกว่า อายตนะ ๑๒ และ รวมด้วย วิญญาณ ๖ รวมเป็น ๑๘ เรียกว่า ธาตุ ๑๘ และ ธาตุ ๑๘ นี้เป็นเหตุในวิภวจักรของปัจจุสมุปบาท

อายตนะภายใน ๖ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อินทรีย์ ๖ เพราะเป็นใหญ่ในหน้าที่ของตนแต่ละอย่าง เช่น จักขุเป็นเจ้าการในการเห็น เป็นต้น

อายตนะภายนอก ๖ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อารมณ์ ๖ คือ เป็นสิ่งสำหรับให้จิตยึดหน่วง เช่น รูป กระทบกับตา แล้วเกิดรูปารมณ์, หู กระทบกับเสียง แล้วเกิดสัททารมณ์ เป็นต้น

ผัสสะ คือความสัมผัส

ผัสสะ คือ ถูกต้อง หรือ กระทบ หมายถึงอาการที่จิต หรือ วิญญาณถูกต้องหรือ กระทบกับอารมณ์ คือ ตากระทบกับรูป จักขุ วิญญาณเกิดขึ้น ได้ยินเสียงทางหู โสตวิญญาณเกิดขึ้น ได้กลิ่นจากจมูก ฆานาวิญญาณก็เกิดขึ้น ได้ลิ้มรสทางลิ้น ชิวหาวิญญาณเกิดขึ้น โภกฺขุผัสสะ สัมผัสทางกาย กายวิญญาณเกิดขึ้น และความรู้้อารมณ์ทางใจ คือ ฐฺฐรรมารมณ์ มโนวิญญาณเกิดขึ้น

เวทนา ความรู้สึก

เวทนา คือ เสวยอารมณ์ หรือ ทำให้จิตหรือวิญญาณ ฐฺฐรส ของอารมณ์ คือ สิ่งเร้า หลังจากได้ถูกต้องหรือ กระทบแล้วเวทนาเกิดขึ้น ได้โดย ๓ ประการ

๑. สุขเวทนา เกิดขึ้นที่ร่างกาย, ความรู้สึกเป็นสุข
๒. ทุกขเวทนา เกิดขึ้นที่ร่างกาย, ความรู้สึกเป็นทุกข์
๓. อุเบกขา เกิดขึ้นที่ตา หู จมูก และลิ้น, ความรู้สึกเป็นกลาง ๆ

โสมนัสสะเวทนา โทมณัสสะเวทนา และอุเบกขาเวทนาเกิดขึ้น ที่ จิต โสมนัสสะเวทนา คือความดีใจ โทมณัสสะเวทนา คือ ความเศร้า เสียใจ และอุเบกขาเวทนา คือ การวางเฉย หรือ ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ

ตัณหา คือ ความโลภ, ความอยาก

ตัณหาหรือ ความโลภ หมายถึง หิว ระบาย ซึ่งทำหน้าที่ปรุกเร้าจิตหรือ วิญญาณให้ยินดีอยากได้อารมณ์ คือ สิ่งเร้าต่างๆ เรื่อยไป ความอยากได้มี ๓ ประการ คือ

๑. กามตัณหา ความทะยานอยากในกาม, การติดอยู่ในกามคุณ ทั้ง ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และ โสภณัฐพพะ
๒. ภวตัณหา ความทะยานอยากในภพ, ความรักในรูปกายของตนและปรารถนาจะเกิดอีกในภพต่างๆ
๓. วิภวตัณหา ความทะยานอยากในวิภพ, มีความเชื่อว่าไม่บุญ และบาป, กรรม และผลของกรรมไม่มี, รู้ว่าสิ่งที่กระทำนั้นเป็นบาปก็กระทำ, ไม่เชื่อเรื่องกรรม และผลของกรรม

นอกจากนั้นยังมีตัณหา ๖ ประการ คือ ความอยากในรูป (รูปตัณหา) ความอยากในเสียง (สัทตตัณหา) ความอยากในกลิ่น (คันธตัณหา) ความอยากในรส (รสตัณหา) ความอยากในสิ่งสัมผัสทางกาย (โสภณัฐพตัณหา) และความอยากในทางใจ (ฉัมมตัณหา) และโดยพิสดาร มีตัณหา ๑๘ ประการ คือ ตัณหา ๓ ผสมกับตัณหา ๖ หมายความว่าตัณหา ๖ แต่ละข้อนั้นย่อมมีตัณหา ๓ สภาพเกิดขึ้นด้วยเสมอ

ในปฏิจสุมุปาบท ตัณหานี้ก็ถือว่าเป็นต้นเหตุของการเกิดวิภูฏสงสาร คือ เหตุมี ๒ ประการ คือ อวิชชา และ ตัณหา

อุปาทาน คือ ยึดมั่น, ยึดติด

สภาวะที่ยึดมั่น หมายความว่า ยึดไว้ไม่ปล่อยในสิ่งที่ผิดโดย โลภะ และ ทิฏฐิ หรือ ความยึดมั่นในตัณหา และทิฏฐิ เรียกว่า อุปาทาน ซึ่งทำหน้าที่ในการปลุกเร้าจิตหรือ วิญญาณให้ยินดี อารมณ์ต่างๆ เรื่องที่ ก่อให้เกิดความยึดมั่นมี ๔ ประการ คือ

- **อัตตวาตะ** คือถือว่าฉันท์ ๕ เป็นอัตตา (อัตตวาทุปาทาน)
- **ทิฏฐิ** คือความเห็นผิดอัตตาเที่ยงหรือขาดสูญ (ทิฏฐุปาทาน)
- **กาม** คือ สิ่งที่ชวนให้เกิดความใคร่อยากได้ (กามุปาทาน)
- **สีลัพพต หรือศีลพรต** คือ ระเบียบปฏิบัติต่างๆที่สนับสนุน ความเห็นผิด (สีลัพพตูปาทาน)

ภว หรือ ภพ คือ เกิดมี เกิดเป็น

ภวตติ ภโว หมายถึง ธรรมที่อาศัยกรรมเกิดขึ้น หรือ สิ่งที่ทำให้มี หรือสภาวะที่ทำให้เกิดขึ้น คือ การกระทำที่มีเจตนาประกอบ ซึ่งยังมีการ ให้ผล เพราะความยึดมั่นถือมั่นเป็นปัจจัย การกระทำที่ประกอบด้วย ความยึดมั่นถือมั่นก็เป็นปัจจัยให้เกิดมี เกิดเป็น

กระบวนพฤติกรรมทั้งหมดที่แสดงออก เพื่อสนองตัณหา อุปาทานนั้น (กรรมภพ) คือ กรรมดี และกรรมชั่ว และภาวะชีวิตที่ ปรากฏเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง (อุปปัตติภพ) คือฉันท์ ๕ ได้แก่ รูป เวทนา

สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยสอดคล้องกับอุปาทานและกระบวน
พฤติกรรมนั้น

กมม คือกรรม

กรรม คือการกระทำที่ดี และชั่วที่ประกอบด้วยเจตนาของคน
ที่ยังมีกิเลส ซึ่งยังมีการให้ผล กรรมนั้นมี ๓ ประการ

๑. กายกรรม การกระทำทางกาย มี ๓ ประการ คือฆ่าสัตว์, ลัก
ขโมย และประพฤตินอกใจ
๒. วาจากรรม การกระทำทางวาจา มี ๔ ประการ คือ พูดเท็จ พูด
ส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ
๓. มโนกรรม การกระทำทางใจ มี ๓ คือ จ้องจะเอาของเขา, ความ
โกรธหรือ ความขัดเคืองคิดร้าย และความเห็นผิด
จากคลองธรรม

กายกรรม วาจากรรม และมโนกรรมทั้งหมด เรียกอีกอย่างหนึ่ง ว่า**กุศล
กรรมบพ ๑๐**

ชาติ คือ การเกิด

ชาติ คือ ความเกิด ความบังเกิด ความหยั่งลงเกิด เกิดจำเพาะ
ความปรารถนาแห่งขั้นันท์ ความได้อายตนะครบใน หมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่า
สัตว์นั้นๆ อันนี้เรียกว่าชาติ ฯ

ชาติ คือ การเกิดของขั้นันท์ ๕ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และ
วิญญาณ ซึ่งเป็นผลที่ได้รับจากการกระทำของเราที่ประกอบด้วยเจตนา

เพราะฉะนั้น กรรม วิบาก และ กิเลสมีความสัมพันธ์กันตลอด ธรรมชาติ ที่เป็นเหตุแห่งการปรากฏเกิดขึ้นของสังขารธรรม ภาวะเป็นปัจจัยให้เกิด ชาติ นั้นหมายเอาเฉพาะปฏิสนธิชาติเท่านั้น

ชรา คือ ความแก่

ชรา คือ ความแก่ ภาวะของความแก่ ฟันหลุด ผมหงอก หน้ เป็นเกลียว ความเสื่อมแห่งอายุ ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ ในหมู่สัตว์ นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ อันนี้เรียกว่าชรา ฯ

ชรา คือ ความเสื่อมโทรมของจันท์ ๕ (ชिरณฺ ชรา) ความเก่าแก่ ของวิบากนามจันท์ และนิพันนรูป สิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไปเป็น ธรรมดา ความเสื่อมของจันท์ ๕ คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปในแต่ละ ขณะ อวัยวะต่างๆ หย่อนยาน หน้เหี่ยวเหี่ยว เป็นสัญลักษณ์แสดง ถึงความ แก่ของรูป และเวทนา สัญญา สังขาร และ วิญญาณ ก็มีลักษณะการรับรู้ ต่างๆ นั้น ไม่แจ่มชัด เป็นต้น

มรณะ คือ ความตาย

มรณะ คือ ความตาย ภาวะของความเคลื่อน ความแตกทำลาย มฤตยู ความทำลายแห่งจันท์ ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์ จากหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์ นั้น ๆ อันนี้เรียกว่ามรณะ ฯ

ความแตกดับของขั้นที่ ๕ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
(มรียเต มรณ) ความตาย คือ อาการที่กำลังดับของโลกียวิบาก
และกัมมชรูป

โสก หมายถึงความแค้นใจ ภาวะแห่งบุคคลผู้แค้นใจ ความแค้น
ผก ฌ ภายใน ของบุคคลผู้ประกอบด้วยความพิบัตินองใจอย่างหนึ่ง
เรียกว่าโสกะ ๆ หรือ ความเสียใจ ในสิ่งที่ไม่สมหวัง หรือ ไม่พอใจ

ปริเทว หมายถึงความพริ้วเพื่อ ความคร่ำครวญ ความรำไร
รำพัน กิริยาที่รำไรรำพัน ภาวะของบุคคลผู้คร่ำครวญ ภาวะของบุคคลผู้
รำไรรำพันของบุคคลผู้ประกอบด้วยความพิบัตินองใจอย่างหนึ่ง เรียกว่า
ปริเทวะ ๆ

ทุกข สภาวะที่ทนได้ยาก หรือ ธรรมชาติที่น่าเกลียด

ความลำบากทางกาย ความไม่สำราญทางกาย ความ เสวย
อารมณ์อันไม่ดีที่เป็นทุกข์เกิดแต่กายสัมผัส อันนี้เรียกว่าทุกข์ ๆ

ทุกข คือสภาวะทำให้เกิดโอกาสได้ยาก **ทุ** หมายถึง ไม่เป็นที่รัก
หรือ ยาก **ขม** คือ ไม่เป็นประโยชน์ หรือ ทน ที่นี้ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็น
ประโยชน์หมายถึง ร่างกายของเราที่ประกอบด้วย ปฐวีธาตุ ๒๐ และ
อาโปธาตุ ๑๒ รวมเป็น ธาตุ ๓๒ อย่าง และต้องเจริญอสุภกรรมฐาน

เนื่องจากธาตุ ๓๒ ประการที่ต้องกำหนดด้วยสุภกรรมฐานจึงเรียกว่าไม่เป็นที่รักและไม่มีประโยชน์

โทมนัส หมายถึง ความไม่สบายใจ ความทุกข์ทางจิต ความไม่สำราญทางจิต ความเสวยอารมณ์อันไม่ดีที่เป็นทุกข์เกิดแต่มนโณสัมผัสอันนี้เรียกว่าโทมนัส ฯ

อุปายาส หมายถึง ความดับแค้นใจ ภาวะของบุคคลผู้แค้น ภาวะของบุคคลผู้ดับแค้นของบุคคลผู้ประกอบด้วยความพิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ถูกรรรมคือทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งกระทบแล้ว อันนี้เรียกว่าอุปายาส ฯ

วิปัสสนากรรมฐาน

วิปัสสนากรรมฐาน แปลว่า ที่ตั้งแห่งการปฏิบัติ คำว่าวิปัสสนา หมายถึงปัญญาเห็นแจ้งเป็นพิเศษ หรือ เห็นตามความเป็นจริง การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมีหลายวิธี แต่ล้วนมีพื้นฐานมาจากพระสูตร ชื่อ มหาสติปัฏฐานสูตร คือ กาย เวทนา จิต ธรรม เพราะฉะนั้นการเจริญวิปัสสนากรรมฐานต่างๆ เรียกว่าการเจริญตามแนวสติปัฏฐาน ๔ พระพุทธองค์ทรงแสดงมหาสติปัฏฐานเพราะ

๑. เพื่อต้องการให้มนุษย์ทั้งหลายหลุดพ้นจากสังสารวัฏฏ์
๒. เพื่อต้องการให้มนุษย์ทั้งหลายหลุดพ้นจากความเศร้าโศก
๓. เพื่อต้องการให้มนุษย์ทั้งหลายหลุดจากทุกข์ และโทมนัส
๔. เพื่อต้องการให้มนุษย์ทั้งหลายบรรลุมรรคญาณ และผลญาณ
๕. เพื่อต้องการให้มนุษย์ทั้งหลายถึงพระนิพพาน

โยคีผู้ปฏิบัติสติปัฏฐานวิปัสสนากรรมฐานต้องประกอบด้วย ธรรม ๔ ประการอย่างที่ปรากฏในมหาสติปัฏฐานสูตร คือ

๑. อาดาปี ต้องมีความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส
๒. สัมปชาโน ต้องมีสัมปชัญญะเป็นเครื่องรู้รูปนามทุกอย่างขณะ
๓. สติมา ต้องมีสติคอยกำหนดอยู่เสมอ
๔. อภิชมา โทมนัสสํ ต้องละเสียได้ซึ่ง โลก โกรธ หลง

สติปัฏฐาน ๔ เป็น หนทางเดียว เพื่อหลุดพ้นจากสังสารวัฏฏ์ (เอกายโนมคโค สติปัฏฐานา) ของหมู่สัตว์ทั้งหลาย มหาสติปัฏฐานสูตร ได้อธิบายถึงแนวทางการปฏิบัติหลายหลากโดยแบ่งเป็น ๔ หมวด ใหญ่ๆ ทางทั้ง ๔ หมวดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อเห็นแจ้งตาม ความเป็นจริง สติปัฏฐานทั้ง ๔ คือ

๑. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาเห็นกายในกาย หมายถึงมี กายเป็นที่ตั้งแห่งสติ
๒. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา หมายถึงมีเวทนาเป็นที่ตั้งแห่งสติ
๓. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาเห็นจิตในจิต หมายถึงมี จิตเป็นที่ตั้งแห่งสติ
๔. ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาธรรมมี นิ वर्ณเป็นต้น หมายถึงมีพระธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติ

กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน หมายถึง การตั้งสติกำหนด พิจารณากายให้รู้เห็น ตามความเป็นจริง การกำหนดกลมหายใจเข้า ออกเป็นวิธีหนึ่งของการเจริญกายานุปัสสนาสติปัฏฐานที่รู้จักทั่วไป ในนามการเจริญสมาธิแบบอานาปานสติสมาธิ ที่จริงกายานุปัสสนา สติปัฏฐานนั้นมีด้วยกันหลายวิธี หรือ เรียกว่า ปัพพะ

กายนุสัสนาสติปัฏฐานมี ๑๔ ปัพพะ

๑. อานาปานปัพพะ	๑	}	๑๔
๒. อิริยาปลปัพพะ	๑		
๓. สัมปชัญญูปัพพะ	๑		
๔. ปฏิกุลมนสิการปัพพะ	๑		
๕. ธาตุมนสิการปัพพะ	๑		
๖. นวสวัตติกปัพพะ	๕		

ที่นี้ขอนามกล่าวเพียง ปฏิกุลมนสิการปัพพะ ซึ่งเป็นการเจริญวิปัสสนากรรมฐานที่ละความยินดี และชอบใจในอาการต่างๆ โดยพิจารณาตั้งแต่หัวถึงเท้า และเท้าถึงหัวว่าเป็นของปฏิกุล น่าเกลียด ไม่น่ายินดี เป็นต้น อาการต่างๆมี ดังนี้

ปฐวิธาวุ ๒๐ ประการ

๑. เกสิ	ฝม	๒. โสมา	ขข
๓. นขา	เล็บ	๔. ทนฺตา	พิน
๕. ตโง	ทนง	๖. มสิ	เพ็อ
๗. นหารุ	เล็บเล็บ	๘. อมฺมสิ	กระตุก

๙. กบมีพิษ	เข็ญในกระดูก	๑๐. เกรง	ใจ
๑๑. ทน	เห็นหัวใจ	๑๒. ยกร	ดับ
๑๓. กิไลมก	พังผืด	๑๔. ปิหกร	มาน
๑๕. บบพาส	บด	๑๖. อนุด	ลำไ้
๑๗. อนุดคณ	ลำไ้ใหญ่	๑๘. อกรีย	อาหารใหม่
๑๙. กริ	กาฏอการเกา	๒๐. มตถลุด	เข็ญและมันลิม

เอาไปดาด ๑๒ ประการ

๑. บิด	น้ำดี	๒. เลิม	เล็ด, เลิมหะ
๓. บพโพ	น้ำเล็ด	๔. เลิม	เล็ด
๕. เลิม	น้ำเหงื่อ	๖. เมิม	มันขัน
๗. เล็ด	น้ำตา	๘. เล็ด	มันเทศ
๙. เขโพ	น้ำลาย	๑๐. เล็ด	น้ำมูก
๑๑. เล็ด	ไข	๑๒. มุด	น้ำมุด

เดไฮดรู ๔ ประการ

๑. อัสนตาบณ ไฟที่ยังภายในให้อบอุ่น
๒. ชีรณ ไฟที่ยังภายในให้ทรุดโทรม
๓. ปริปาถก ไฟที่ยังภายในให้กระวนกระวาย
๔. ปรีทหน ไฟที่ยังอาหารให้อุณหภูมิ หรือปลั่งปล้นใดก็ตามในสัตว์

อาไฮธาตุ ๖ ประการ

๑. อมพัตจันแป็งบณ
๒. อมพัตลงแป็งด่า
๓. อมในทอ
๔. อมในไส้
๕. อมขันธ์ไปตามสัตว์
๖. อมหายใจ

การพิจารณาอาการทั้ง ๓๒ ประการนั้น เวลาพิจารณาให้แยกออกมาปรากฏดังนี้

๑. ให้เห็นสี
๒. ให้เห็นที่เกิด
๓. ให้เห็นลักษณะทรหดทรง
๔. ให้เห็นที่ตั้งอยู่

เมื่อพิจารณาให้เห็นอาการทั้ง ๓๒ ประการก็จะเห็นตามความเป็นจริงว่า สิ่งเหล่านี้ไม่สะอาด น่าเกลียด เป็นต้น

เวทนาบัญญัติปฏิฐาน

เวทนานุปัสสนากรรมฐานคือ การพิจารณาเห็นเวทนาที่เกิดขึ้น
เวทนาตามแนวสติปฏิฐานมี ๓/๕ ประการดังนี้

๑. สุขเวทนา	}	- เกิดที่ร่างกาย
๒. ทุกขเวทนา		
๓. โสมนัสสเวทนา	}	- รู้สึกความสุข เกิดที่ใจ
๔. โทมนัสสเวทนา		- รู้สึกความทุกข์ เกิดที่ใจ
๕. อุเบกขาเวทนา		- รู้สึกเฉยๆ ไม่มีความรู้สึกใด เกิดที่ใจ

การพิจารณาเวทนานั้นทำได้ ๓ วิธี

๑. หากสุขเวทนาเกิดขึ้นก็ให้รู้ว่าตัวเองได้รับความสุข
๒. หากทุกขเวทนาเกิดขึ้นก็ให้รู้ว่าตัวเองได้รับความทุกข์
๓. หากอุเบกขาเวทนาเกิดขึ้นก็ให้รู้ว่าไม่มีสุข และทุกข์ต่อตนเอง

ผู้ปฏิบัติเวทนานุปัสสนาสติปฏิฐานหากพิจารณาต่อเนื่อง
สติที่กำหนดเวทนาอยู่นั้นแก่กล้าขึ้น โดยตามลำดับ ซึ่งจะเป็นเหตุตัด
กิเลสได้เด็ดขาด

การพิจารณาเวทนาจะให้เห็นความจริงว่า เวทนาทั้ง ๓
ประการนั้นเป็นนามธรรม และตกอยู่สามัญคุณลักษณะคือ อนิจจัง ทุก
ขัง และ อนัตตา คือ ไตรลักษณ์

จิตตามปัสตนาสติปัฏฐาน

จิตหมายถึงรู้อารมณ์ที่เกิดขึ้นตามสพายตน หรือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และ ใจ คือ ตาเห็นรูปก็จะเกิดรูปารมณ์ ซึ่งจะมีจักขุวิญญาณเป็นตัวสืบ เป็นต้น เมื่ออารมณ์ได้ก็ตามเกิดขึ้นในใจ จิตก็จะปรุงแต่งมี โลกะ โทสะ โมหะ เป็นต้น แล้วแต่อารมณ์ที่เกิดขึ้นขณะนั้นๆ เพราะฉะนั้นการกำหนดรู้อารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับจิตทั้งดิชั่วนั้นเรียกว่าจิตตามปัสตนา

จิตตามปัสตนาสติปัฏฐาน คือ เอาสติไปคุมจิต หรือ การกำหนดจิตตามความเป็นไปและเป็นอยู่ การพิจารณาจิตตามปัสตนามีด้วยกัน ๑๖ ประการ ตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร เช่น หากมีโทส, หากมีโมห, หากมีฟุ้งซ่าน, หรือ ไม่มีระกะไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะในจิตก็ให้กำหนดรู้ว่าไม่มี หากจิตอยู่ในมหัคคตจิตก็รู้ว่าจิตเป็นมหัคคตา เป็นต้น

ผู้ที่เจริญจิตตามปัสตนาสติปัฏฐานจะารู้ปัจจุบันธรรม คือ รู้ทุกอย่างขณะของจิต, รู้นามธรรม, รู้ไตรลักษณ์ คือ ความเป็นอนิจจังของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งล้วนเป็นทุกข์ และไม่เป็นของตน อนัตตา และได้บรรลุมรรคผล นิพพานในที่สุด

ตารางจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๑. จักขุวิญญาณ	ความรู้อารมณ์ทางตา	} อารมณ์ เยื่อนจาก ภายนอก จิต ๕ ประการ
๒. โสตรวิญญาน	ความรู้อารมณ์ทางหู	
๓. มานวิญญาน	ความรู้อารมณ์ทางจมูก	
๔. ชิวหาวิญญาน	ความรู้อารมณ์ทางลิ้น	
๕. กายวิญญาน	ความรู้อารมณ์ทางกาย	
๖. มโนวิญญาน	ความรู้ทางอารมณ์ทางใจ	

๑. โลภจิต	} อารมณ์ที่เกิดจากภายใน มี ๖ จิตตะด้วยกัน
๒. โทษจิต	
๓. โมหะจิต	
๔. อุเบกขาจิต	
๕. เมตตาจิต	
๖. วิจารกจิต	

๑. อัสนัสสะ	จิตที่เข้าไป	} ภาวังคจิต
๒. ปัสสัสสะ	จิตที่ออกมา	

ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

สภาวะธรรมต่างๆ มี นีวรณ ๕ ชั้น ๕ เป็นต้น ติดตามกำหนดพิจารณาอยู่นั้นเรียกว่า ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาเห็น นีวรณ ๕, ชั้น ๕, อายตนะทั้งภายใน และนอก ๑๒, โพชนงค์ ๗ และ อริยสัจจะ ๔ ให้แจ่มแจ้งตามความเป็นจริง

เบญจขันธ์

ก. รูปขันธ์

๑. รูป

มหาภูตรูป ๔, ธาตุ ๘ เป็นต้น สิ่งที่เป็น

วัตถุทั้งหมด ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลง

ไปเป็นธรรมดา

ส่วนที่เป็นการเสวยอารมณ์

ส่วนที่เป็นความกำหนดหมาย

เป็นธรรมที่เกิด ดับตลอดเวลา

ส่วนที่เป็นความปรุงแต่ง สภาพที่ปรุง

แต่ง ที่เป็นสังขตธรรม เป็นอนิจจตา

ส่วนที่เป็นความรู้อารมณ์

ข. นามขันธ์

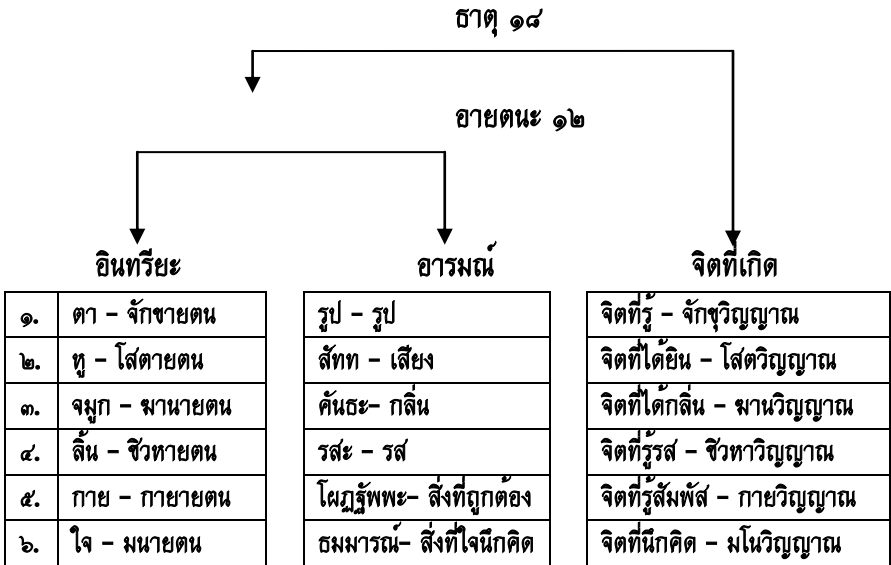
๒. เวทนา

๓. สัญญา

๔. สังขาร

๕. วิญญาณ

ธรรมชาตฺยัตถิภาสํ

“อานนท์ หมูสัตว์ทั้งหลายได้มีความยุ่งยากในชีวิต เกิดขึ้น เหมือนกลุ่มด้ายที่ยุ่งขอดกันเป็นปม..... ก็เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดซึ่งปฏิจจสมุปบาท ผู้ที่ไม่รู้แจ้งซึ่ง ปฏิจจสมุปบาท จะไม่สามารถล่วงพ้นจากอบาย ทุกคติ วินิบาต และสังสารวัฏ

ที่.ม. นิทานสูตร

พระสูตรที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับปฏิจจสมุปบาท

๑ เทศนาสูตร¹

[๑] พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั่น พระองค์ตรัสเรื่องปฏิจจสมุปบาทให้พระภิกษุสงฆ์ฟังว่า

[๒] คุณภิกษุทั้งหลาย ปฏิจจสมุปบาท คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสพายนะ เพราะสพายนะเป็นปัจจัยจึงมีผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา เพราะตัณหาเป็น ปัจจัย จึงมีอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชราและมรณะ โสกปริเทวทุกข โทมน์สและ อุปายาส ความเกิด ขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมด

[๓] ก็เพราะอวิชชา นั้นแหละดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือ สังขาร จึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ เพราะ นามรูปดับ สพายนะจึงดับ เพราะสพายนะดับ ผัสสะจึงดับ เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ เพราะเวทนาดับ

¹ ส.น. นิตานววรรค, อภิสมัยสังยุตต์, พุทธวรรคที่ ๑ หน้าที่ ๑ - ๓

ต้นหาจึงดับ เพราะต้นหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ
ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชราและ มรณะ โสภ
ปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวล
นี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่า
นั้นมีใจยินดีชื่นชมภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. วิภังคสูตร^๒

[๔] พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
ท่านอนาถ บิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระองค์ได้ตรัสกับ
ภิกษุทั้งหลาย โดยการจำแนกปัจฉิจสมุปปาท

[๕] ...ว่า ปัจฉิจสมุปปาท คือ เพราะอวิชาเป็นปัจจัย จึง
มีสังขาร เพราะสังขาร ...จึงมีชราและมรณะ โสภปริเทวทุกข
โทมนัสและอุปายาส ความทุกข์เกิดขึ้น ฯ

[๖] คูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชราและมรณะคือ ความแก่ ภาวะ

^๒ ส.น. นิตานววรรค, อภิสมัยสังยุตต์, พุทธวรรคที่ ๑ หน้าที่ ๓ - ๔

ของความแก่ ฟันหลุด ผมหงอก หน้งเหี่ยว ความเสื่อมแห่งอายุ ความ
แก่ หง่อมแห่งอินทรีย์ ในหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ นี้เรียกว่า
ชรา มรณะ คือ ความเคลื่อน ภาวะของความเคลื่อน ความทำลาย
ความอันตราย มฤตยู ความตาย กาลกิรียา ความแตกแห่งขันธ
ความทอดทิ้งซากศพ ความขาด แห่งชีวิตินทรีย์ จากหมู่สัตว์นั้นๆ
ของเหล่าสัตว์นั้นๆ

[๗] ชาติ คือ ความเกิด ความบังเกิด ความหยั่งลง เกิด
เกิดจำเพาะ ความปรากฏแห่งขันธ ความได้อายตนะครบในหมู่สัตว์
นั้นๆ ของ เหล่าสัตว์นั้นๆ

[๘] ภพ คือ ภพ ๓ เหล่านี้คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ฯ

[๙] อุปาทาน คือ มี ๔ เหล่า กามุปาทาน ทิฏฐุปาทาน
สีลพัตตูปาทาน อัตตวาทูปาทาน นี้เรียกว่า อุปาทาน ฯ

[๑๐] ตัณหา คือ มี ๖ หมวด รูปตัณหา สัทตตัณหา คันธ
ตัณหา รสตัณหา โภกฐัพพตัณหา รัम्मตัณหา ฯ

[๑๑] เวทนา มี ๖ หมวด จักขุสัมผัสสชา โสตสัมผัสสชา
ฆานสัมผัสสชา ชิวหาสัมผัสสชา กายสัมผัสสชา และมโนสัมผัสสชา
เวทนา ฯ

[๑๒] ผัสสะ มี ๖ หมวด จักขุสัมผัส สโตสัมผัส ฆาน
สัมผัส ชิวหาสัมผัส กายสัมผัส มโนสัมผัส ฯ

[๑๓] สพายนะ คือ อายตนะ ๖ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

[๑๔] นามรูป คือ เวทนา สัญญา เจตนา ผัสสะ มนสิการ
นี้เรียกว่านาม มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ นี้เรียกว่ารูป
นามและ รูปตั้งพรรณนามาจะนี้ เรียกว่านามรูป ๆ

[๑๕] วิญญาณ มี ๖ หมวด คือ จักขุวิญญาณ โสต
วิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ มโนวิญญาณ ๆ

[๑๖] สังขาร มี ๓ เหล่าคือ กายสังขาร วจิตสังขาร จิต
สังขาร ๆ

[๑๗] อวิชา คือ ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในเหตุเกิด
แห่งทุกข์ ความไม่รู้ในความดับทุกข์ ความไม่รู้ในปฏิบัติที่จะให้ถึง
ความดับทุกข์

เพราะอวิชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็น
ปัจจัย จึงมีวิญญาณ ... ดังที่กล่าวมานี้ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้ง
มวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ๆ

[๑๘] เพราะวิชานัน้แหละดับด้วยการสำรอกโดยไม่
เหลือ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ...ความดับแห่ง
กองทุกข์ทั้งมวลอย่างนี้ ๆ

จบสูตรที่ ๒

๓. ปฏิปทาสูตร³

[๑๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมิจฉาปฏิบัติ และสัมมาปฏิบัติ พวกเธอจงฟังปฏิบัติทั้ง ๒ นั้น จงใส่ใจให้ดีเถิดเราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว ฯ

[๒๐] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มีฉาปฏิบัติ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ ... ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ ย่อมมีด้วยประการ อย่างนี้ นี้เรียกว่ามิจฉาปฏิบัติ ฯ

[๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาปฏิบัติเป็นไฉน เพราะอวิชชาอันนั้นแหละดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณ จึงดับ ... ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ นี้เรียกว่า สัมมาปฏิบัติ ฯ

จบสูตรที่ ๓

³ ส.น. นิตานวรรค, อภิสมัชชสังยุตต์, พุทธวรรคที่ ๑ หน้าที่ ๔

๔. มหาสติปัฏฐานสูตร⁴

[๒๖๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ในกรุงชนบท ,กัมมาสทัมมะ ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของ
เหล่าสัตว์ เพื่อล่วงความโศกและปริเทวะ เพื่อความดับสูญ แห่งทุกข์
และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน
หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ ประการ คือ

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ...

๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา ...

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่...

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ฯ

[๒๖๔] อีกอย่างหนึ่ง สติของเธอที่ตั้งมั่นอยู่ว่า กายมีอยู่ ก็
เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึก เท่านั้น เธอเป็นผู้อันค้นหา
และทริฐิไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่ ถือมันอะไรๆ ในโลก ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็น กายในกายอยู่ ฯ

[๒๖๕] ... เสวยสุขเวทนาอยู่ ก็รู้ชัดว่า เราเสวยสุขเวทนา
หรือ เสวยทุกขเวทนา ก็รู้ชัดว่า เราเสวยทุกขเวทนา หรือ เสวยยทุก

⁴ ทีฆนิกาย มหาวรรค มหาสติปัฏฐานสูตร หน้า 216-33

ชมสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า เราเสวยยอกทุกชมสุขเวทนา หรือ เสวยเวทนามี
อามิสไม่มีอามิส ก็รู้ชัด ...จะนี่ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาใน
เวทนาภายในบ้าง ...ภายนอกบ้าง ...ทั้งภายใน ภายนอกบ้าง ...เห็น
ธรรมคือความเกิดขึ้น... ความเสื่อม ... ความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อม

[๒๘๕ ... [พิจารณาเห็นจิตในจิต ...จิตมีราคะหรือจิต
ปราศจากราคะ ก็รู้ชัด ...จิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะ ก็รู้ชัด จิต
มีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะ ก็รู้ชัด จิตหุดหู่ ...ฟุ้งซ่าน ...มหคคต
...หรือ ไม่ก็รู้ชัด... จิตเป็นสมาธิ หรือไม่เป็นสมาธิ ก็รู้ชัด... จิตหลุด
พ้น หรือไม่หลุดพ้น ก็รู้ชัด...พิจารณาเห็นจิตในจิตภายใน ...ภายนอก
บ้าง ...ทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณา เห็นธรรมคือความเกิดขึ้น
...ความเสื่อม ...ทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อม...

[๒๘๖... [พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่... คือนิเวรณ ๕...
กามฉันท... พยาบาท... ถีนมิทระ... อุทฺธจกุกกุจะ... วิจิกิณา มีอยู่
ณ ภายในจิต... หรือไม่มีอยู่... ยังไม่เกิดจะเกิดขึ้น... ที่เกิดขึ้นแล้วจะ
ละเสียได้...ละได้แล้วจะไม่เกิดขึ้นต่อไป...

[๒๘๗... [พิจารณาเห็นธรรมในธรรม คืออุปาทานขันธ ๕
...รูป... เวทนา... สัญญา... สังขาร... วิญญาณ... ความเกิดขึ้น... และ
ความดับของขันธ ๕... ๑

[๒๘๘... [พิจารณาเห็นธรรมในธรรม คืออายตนะภายใน

และภายนอก ๖ ... รู้จักนัยน์ตา ... รู้จักรูป ... รู้จักนัยน์ตาและรูปทั้ง ๒
นั้น รู้จักหู รู้จักเสียง ... รู้จักจมูก รู้จักกลิ่น ... รู้จักลิ้น รู้จักรส... รู้
จักกาย รู้จักสิ่งที่จะพึงถูกต้องด้วยกาย ... รู้จักใจ รู้จักกรรมารมณ
และรู้จักใจและกรรมารมณทั้ง ๒ นั้น เป็นที่อาศัยบังเกิดของสังโยชน์
...ยังไม่เกิด... เกิดขึ้นแล้วจะละเสีย ... ละได้แล้วจะไม่เกิดขึ้น...ย่อมรู้
ชัด ...

[๒๕๓... [พิจารณาเห็นธรรมในธรรม คือ โภชณกัม ๗...
สติ...ธัมมวิจย... ฯลฯ... วิริย... ฯลฯ...ปีติ... ฯลฯ...ปีสัททริ... ฯลฯ...
สมาธิ... อุเบกขา ...มีอยู่ ณ ภายในจิต...หรือ... ไม่มีอยู่... ย่อมรู้ชัด...
ยังไม่เกิดจะเกิดขึ้น... เกิดขึ้นแล้ว จะเจริญบริบูรณ์ด้วยประการใด
ย่อมรู้ชัด

[๒๕๔... [พิจารณาเห็นธรรมในธรรม คือ อริยสัจ ๔... ย่อม
รู้ชัดตามเป็นจริงว่า นี้ทุกข์) อุปาทานขันธทั้ง ๕ เป็นทุกข์ (นี้ทุกข
สมุทัย) กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา (นี้ทุกขนิโรธ) ความ
สํารอก และความคับคดโดยไม่เหลือของตัณหา (นี้ทุกขนิโรธคามินี
ปฏิบัติ) สัมมาทิฎฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ
สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ (๗

พรรณนามาจะนี้ ดังพรรณนามาจะนี้ ย่อมพิจารณาเห็น
ธรรมในธรรมภายใน... ภายนอกบ้าง... ทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง

พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้น... ความเสื่อมในธรรมบ้าง... ทั้ง
ความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในธรรมบ้าง ฯ...อีกอย่างหนึ่ง สติของเธอ
ที่ตั้งมั่นอยู่ว่า... มีอยู่ ก็เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึก
เท่านั้น เธอเป็นผู้อันค้นหาและทิวี่ไม่อาศัยอยู่ แล้ว และไม่ถือมั่น
อะไรๆ ในโลกอย่างนี้แล...

[๓๐๐... ผู้ใดผู้หนึ่ง พึงเจริญสติปัฏฐานทั้ง ๔ อย่างนี้
ตลอด ๗ ปี... ๖ ปี ... ๕ ปี ... ๔ ปี ... ๓ ปี ... ๒ ปี ... ๑ ปี... ๗ เดือน...
๖ เดือน ... ๕ เดือน ... ๔ เดือน... ๓ เดือน ... ๒ เดือน ... ๑ เดือน ...
กึ่งเดือน... ๗ วัน เขาพึงหวังผล ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ
พระอรหัตผลในปัจจุบัน หรือหากยังมีอุปาทิเหลืออยู่จะเป็นพระ
อนาคามี ฯ

...หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์
เพื่อล่วงความโศกและปริเทวะ เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์โทมนัส
เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน หนทางนี้ คือ
สติปัฏฐาน ๔ ประการจะนี้แล คำที่เรากล่าว ดังพรรณนามาจะนี้
เราอาศัยเอากายนมรรคกล่าว แล้วพระผู้มีพระภาคตรัสพระพุทฺธพจน์
นี้แล้ว ภิกษุ

จบมหาสติปัฏฐานสูตร

BIOGROPHY

Full Name : **Mr. Sujan Maharjan**
Place of Birth : **Kathmandu, Nepal**
Name of ordination : **Sujano Bhikkhu (S. M. Sujano)**
Contact Add : **Wat Paknam – 8, Bhasicharoen,
BKK 10160, Thailand**

Education and Experiences

- 1998 Level Sixth of Buddhist Studies in Nepal.
(Board 1st in Nepal Baudha Pariyatti Shikkya)
- 2003 B.A. Degree in Religion (Buddhasastra Pandita).
(Mahachulalongkorn University BKK in Board 2nd)
- 1999- A Translator of different languages to Nepali and A
Writer of Buddhist Articles in Nepali and Newari
languages for Buddhist Monthly Journal both The
Ananda Bhoomi and The Dharmakirti of Nepal.

กิจโจ มนุสสุตปฏิลโถ

การเกิดเป็นมนุษย์แสนยาก

กิจจัน มจฺจนชีวิติ

การดำรงชีวิตอยู่นั้นแสนยาก

กิจจัน สทฺธมฺมุตฺตวณิ

การได้ฟังพระสัทธรรมนั้นแสนยาก

กิจจัน พุทฺธานมฺปาโท

การบังเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า

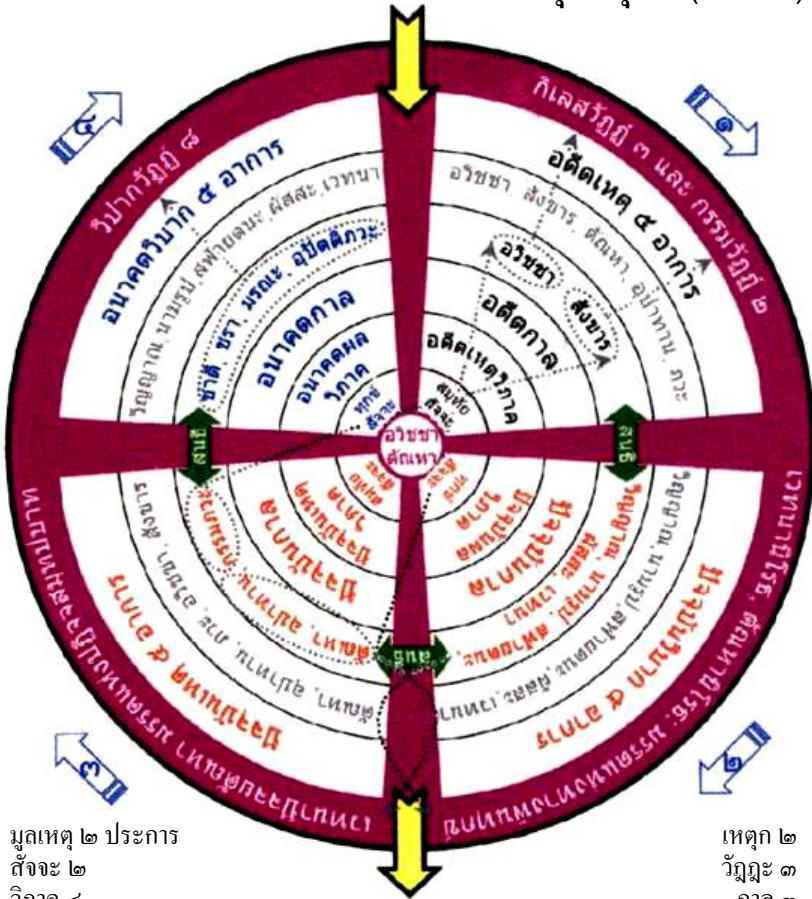
ทั้งหลายนั้นแสนยาก

จุททกนิกาย ธรรมบท

ภาวตุสัพฺพมฺงคลิ

ขอสัพฺพสัตฺว์ทั้งหลายจงประสบแต่มงคล

บรรยายเป็นภาษาพม่าโดย อัครมหาบัณฑิต อุ วิมล
 แปลจากภาษาพม่าเป็นภาษาเนปาลโดย พระภิกษุขุฎิ
 แปลจากภาษาเนปาลเป็นภาษาไทยโดย พระสุชน สุขโน (มหัรรชน)

มฤตเหตุ ๒ ประการ
 สัจจะ ๒
 วิภาค ๔
 ทวารสากล
 สนิธิ ๓

นิพพาน
 การเข้าใจทั้ง ๘ เรียกว่าหนทางบรรลุดุจธรรม เข้าถึงพระนิพพาน

เหตุ ๒
 วิถุ ๓
 กาล ๓
 อการ ๒๐

